

Prozno stvaralaštvo Charlesa Baudelairea, Antuna Gustava Matoša i Frana Mažuranića

Kosić, Mirela

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:312281>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Mirela Kosić

Prozno stvaralaštvo

Charlesa Baudelairea, Antuna Gustava Matoša

i Frana Mažuranića

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2018.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Mirela Kosić
Matični broj: 0009067629

Prozno stvaralaštvo

Charlesa Baudelairea, Antuna Gustava Matoša

i Frana Mažuranića

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: prof. dr. sc. Estela Banov

Rijeka, 14. rujna 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	3
2. PRISTUP RADU.....	5
3. PJESMA U PROZI.....	7
4. CHARLES BAUDELAIRE – DUH NOVOGA DOBA.....	9
4.1. BAUDELAIREOV <i>SPLEEN PARIZA</i>	11
5. ANTUN GUSTAV MATOŠ	19
5.1. PROZA ANTUNA GUSTAVA MATOŠA.....	21
6. BAUDELAIRE I MATOŠ.....	25
7. CRTICE FRANA MAŽURANIĆA.....	27
7.1. <i>LIŠĆE</i>	28
8. STVARALAŠTVO TRIJU PISACA U MODERNI.....	31
9. ZAKLJUČAK.....	33
10. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI.....	35
11. IZVORI.....	37
12. LITERATURA.....	37

1. UVOD

Književnost je od samoga početka imala veliki utjecaj, kako na pojedince, tako i na čitave zajednice. Tijekom vremena se sve više širila i razvijala, a na taj se način duboko ukorijenila i podarila čovječanstvu velika i vječna imena književnih umjetnika.

Književnici na svoj jedinstven način kreiraju neponovljiva djela kojima dočaravaju jedan novi, nepoznati svijet, ali i svijetu šalju poruke. Takve su poruke slali i Charles Baudelaire, Antun Gustav Matoš te Fran Mažuranić. Analiza njihovih lirskih proznih djela nalazi se u žarištu interesa ovoga rada jer su svojim stvaranjem utjecali na mnoge te zaslužuju titulu velikih autora.

Usredotočit ćemo se na pjesme u prozi, književni oblik koji je uključen u opuse ovih autora. Svaki je od njih na svoj način stvorio i oblikovao svijet koji se iskristalizirao u njihovim pjesmama. Suočiti ćemo se s pjesmom u prozi kao jedinstvenim književnim oblikom koji svoju posebnost očituje u spajanju proze i stiha. Osim toga, dotaknut ćemo se i samog modernizma koji je predstavljao početak jedne nove ere.

Charles Baudelaire je francuski književnik koji se proslavio svojim pjesama, a najviše zbirkom *Cvjetovi zla* te pjesama u prozi objavljenima u zbirci *Spleen Pariza*. Upotrebljava mnoge simbole, sagledava realne stvari oko sebe, a posebno pejzaže te ljepotu ljudske duše. Za Baudelairea možemo sa sigurnošću tvrditi kako je riječ o ikoni jedne ere. Međutim, on je mnogo više i od toga. Utjecao je na mnoge, imao je veliki broj sljedbenika. Zbog toga njegovo ime, njegova osobnost i njegova veličina traju i danas. Riječ je o književniku svjetske klase.

Pjesme i lirsku prozu u razdoblju moderne pisali su i hrvatski književnici, a među njima posebno se istaknuo Antun Gustav Matoš. Radi se o književniku

koji je bio ključna ličnost razdoblja moderne. Boravio je u Parizu te ga, baš poput Baudelairea, karakterizira specifična kontrola i uporaba jezika. Piše novele, pjesme, putopise, feljtone, kritike, itd. Napisao je niz djela koja valja spomenuti i posvetiti im pozornost: *Cvijet sa raskršća*, *Kip domovine leta 1881*, *Balkon*... Piše pod utjecajem Edgara Allana Poea i francuskih impresionista, u njegovim se djelima suprotstavlja iracionalno i realno, mašta i stvarnost, a njegove likove unutar djela „ubija“ stvarnost.

Osim Matoša, analizirat ćemo i djela Frana Mažuranića. Riječ je o jednom od brojnih potomaka slavne obitelji Mažuranić. Mažuranić se istaknuo svojom zbirkom crtica *Lišće*. Mnogi smatraju kako je upravo on začetnik poezije u prozi unutar hrvatske književnosti. Ipak, riječ je o jedinstvenom književnom obliku crtice koji je vrlo blizak poeziji u prozi. Vidjet ćemo o čemu je Mažuranić pisao te na koji način. Nastojat ćemo približiti njegovo viđenje svijeta i vrijeme u kojem je živio kako bismo što lakše shvatili emociju koju je nosio u sebi.

Rad ćemo započeti analizirajući Baudelaireov život i stvaralaštvo u cjelini, a potom ćemo se osvrnuti na njegovu zbirku *Spleen Pariza*. Nakon Baudelairea prikazati ćemo stvaralaštvo Antuna Gustava Matoša. Vidjet ćemo što se sve krije u njegovu opusu, ponajprije u djelima u prozi. Naposljetku ćemo se osvrnuti na Frana Mažuranića i pokušati shvatiti njegove životne crtice. Nastojat ćemo prikazati koje su sličnosti i razlike između spomenutih književnika kako bismo što bolje shvatili njihov unutarnji svijet koji je bio njihovo glavno utočište.

2. PRISTUP RADU

U ovom ćemo radu predstaviti književno stvaralaštvo triju književnih velikana moderne – Charlesa Baudelairea, Antuna Gustava Matoša te Frana Mažuranića. Bavili smo se glavnim odlikama njihova stvaralaštva, a posebno smo se osvrnuli na pojam pjesme u prozi i crtice. Baudelaire je jedan od glavnih pokretača poezije u prozi. Utabao je i olakšao put mnogim svojim sljedbenicima koji su ga vjerno pratili i oponašali.

Matoš je jedan od tih pratitelja, ali je ipak značajniji u pisanju proze u koju je uvrstio određene *bodlerovske* elemente. Mažuranić je također u svoj rad uspješno uklopio pojedine motive, ali je ipak otišao svojim putem, oblikujući među prvima u hrvatskoj književnosti zbirke crtica.

Sva trojica stvaraju u razdoblju modernizma koji se pojavio nakon sloma realizma. Naime, modernizam je zajednički naziv za umjetničke pravce i pokrete u zadnjim desetljećima 19. stoljeća (stilski pluralizam). Zajedničko obilježje ovih pravaca je uzdizanje ljepote kao jedine svrhe umjetničkog stvaranja. Društvo je čeznulo za novostima, a u cilju je bilo nadmašiti prethodnike. U takvom su duhu stvarali književnici ovoga razdoblja. Pjesma u prozi bila je idealna za nove elemente. Pjesništvo je trebalo proširiti i obogatiti ljudsko iskustvo, spojiti ritam, zvuk i tematiku. Odjednom je pjesma u prozi postala predstavica uzvišenosti i na jednostavan je način uključivala sve vrste emocija što je ovim pjesnicima odgovaralo (Solar, 2003: 268, 272).

O pjesmi u prozi u hrvatskoj književnosti i književnicima koji su rado prigrlili ovaj oblik sustavno su izloženi podaci u predgovoru antologije *Naša ljubavnica tlapnja* (Pejaković, 1992: 5-20)

Osvrnuli smo se na životne putove i odluke koje su ovi autori donosili kako bismo što više približili njihova djela. Riječ je o velikome korpusu pa smo

se morali ograničiti i odabrati pojedine naslove jer ulaskom u njihov svijet, vrlo se lako izgubiti u labirintu riječi. Mnogo je pitanja i tajni koje okružuju ove književnike te čine njihove svjetove još bogatijima i imponantnijima.

Osim teorijskoga dijela, analizirali smo i upoznali društvo njihova doba. Pritom smo htjeli naglasiti glavne zbirke i djela, ponajprije zbirke *Spleen Pariza* Charlesa Baudelairea, *Lišće* Frana Mažuranića te prozna djela Antuna Gustava Matoša. Ovi autori posebno naglašavaju važnost života, nerijetko im ljubav i smrt predstavljaju temeljne motive.

Osim literature, pozivali smo se i na vlastita razmišljanja, osobito kada su u pitanju analize djela. Svaki je od spomenutih autora živio neki svoj život, imao neki svoj put, cilj, no svi su oni proživljavali tugu i bol. U radu ćemo uočiti i činjenicu koliko su tragali za nekim višim životnim vrijednostima. Jesu li ih uistinu pronašli, to znaju samo oni. Kritika i društvo o tome može samo nagađati, ali ono što je najvažnije, može uživati u ovom dragocjenom naslijeđu triju velikana.

3. PJESMA U PROZI

Prije početka analize književnih primjera, nužno je ukratko predstaviti osnovna obilježja pjesme u prozi, književnog oblika koji je pokorio sva stroga pravila i granice.

Poezija je oduvijek bila čudnovata i čudesna. U sebi krije mnogo tajni pa ne čudi što svaka lirska pjesma, a posebice pjesma u prozi zahtijeva dublju i kompleksnu analizu. Baudelaire je jedan od glavnih začetnika spomenutog književnog oblika, no zanimljiva je situacija unutar hrvatske književnosti. Naime, iako naša književna javnost kao preteču hrvatske poezije u prozi na tron stavlja Frana Mažuranića, istina je ipak drugačija. Detaljna istraživanja pokazuju i dokazuju suprotno. Istina jest da je Mažuranić imao stil pisanja vrlo sličan poeziji u prozi, ali taj stil ostaje bliži crtici. Pravim se začetnikom smatra Nikola Tommaseo, autor zbirke *Iskrice* (vidi Benčić Rimay, 2008: 6-8).

Da je poezija u prozi uistinu specifičan i jedinstven književni oblik, naglašava i Hrvoje Pejaković u *Predgovoru* knjizi *Naša ljubavnica tlapnja*:

Pjesma u prozi književni je oblik koji nas, tek što započnemo razgovor o njemu, uvodi u vrtlog teorijskih nedoumica koje će se, ostanemo li na razini formalnih definicija, pokazati nerazrješivima. Doduše, ustrajnost tih nedoumica na prvi bi se pogled mogla učiniti začuđujućom – ako danas već odavno stih ne smatramo dostatnim pa čak ni presudnim signalom poetskog statusa nekog teksta, zašto bi onda prozni oblik morao predstavljati poteškoću te dovoditi čak do poricanja toga da pjesma u prozi uopće može biti poezija? (Pejaković, 1992: 5).

Sam pojam upućuje na činjenicu kako se radi o spoju stiha i rečenice. Ne možemo reći kako se poezija u prozi pojavila odjednom, ali zaista nisu postojali nikakvi veliki planovi. Baš zbog toga pjesma u prozi nema čvrstu strukturnu formu, ali je zbog toga neobična i specifična jer može biti temelj eseja, priče,

romana i novele (vidi Kušan, 1982: 129.). *Pjesma u prozi nije, naravno, napravljena kao neobičan koktel u velikom baru moderne literature. Njezin obrtnik nimalo ne nalikuje na mikser što uz prijatvorni profesionalni osmijeh konobarske udvornosti ekshibicionistički harmonizira destilate poezije... Pjesma u prozi nije se uopće mogla ostvariti u bilo kojem času, samo voljom i nastojanjem pojedinca – čak ni kao njegova genijalna improvizacija* (Kušan, 1982: 127.).

4. CHARLES BAUDELAIRE – DUH NOVOGA DOBA

Charles Pierre Baudelaire (rođen 9. travnja 1821. godine u Parizu u kojem i umire 31. kolovoza 1867. godine) francuski je pjesnik i kritičar, a istaknuo se i kao prevoditelj. Obilježen kao bludnik i odbacivan kao simbol boemstva i nemorala, svojim je pjesmama proširio područja poetskog, otkrio suvremenicima čitave predjele novih ljepota, ali i grozota. Danas je priznat kao vrhunski pisac francuske poezije, a samim je time postao klasikom. Barbey d'Aurevilly vidi u njemu “jednog Dantea jedne posrnule epohe“.

Studirao je pravo na Lycée Louis-le-Grand, ali on sam nije bio zadovoljan odabranim zvanjem. Diplomu je stekao 1839. godine. Vrativši se u Pariz bio je u društvu drugih pisaca i umjetnika, trošio je naslijeđeni novac na odjeću, izlaske, prijatelje, piće, drogu. Uočio je kako takav način života ničemu ne nalikuje, roditelji nisu podržavali njegovu ljubav pa je on, zbog novca, počeo pisati.

Prvo je počeo pisati za revolucionarne novine, ali ga je ta strast vrlo brzo napustila jer ga je ponajprije smetalo što sve napisano nije lako mogao objaviti. Prvo što su od njegovih tekstova objavili bila je kritika o pariškom slavnom Salonu (salonu za izložbe slikara „Le Salon de 1845“). Mnoge kritike koje je napisao remetile su sklad u javnosti te su bile vrlo proročanske, vizionarske i hrabre. Unatoč teškom životu, Baudelaire nije odustajao od svoga poziva pa se tako nakon 1845. posvetio pisanju pjesma.

Valja napomenuti kako je Baudelaire jedan od najpoznatijih i najistaknutijih francuskih lirskih pjesnika koji je djelovao na globalnoj razini. Poput svojih djela, i sam je bio pretjerano osjetljiv i osjećajan. Napustio je svoj dom te se prepustio boemskom načinu života i svim užicima koje život nosi. Želio je osjetiti čistoću i ljepotu, dostići ideal, a jedino na što je nailazio bila je

ljudska bijeda i smrt (Košutić-Brozović, 2006: 311). Morao se suočiti s činjenicom da je stvarnost surova i veoma udaljena od točke idealnosti.

Baudelaire će i kao pjesnik i kao čovjek ostati cijelog života razapet između tih dviju krajnosti, između "cvjetova" za kojima teži i "zla" koje vlada svijetom i kojemu se i sam odaje, te će postati pjesnikom bola i "spleena", tjeskobe modernog čovjeka i njegovih uzaludnih napora da se približi "idealu" i ljepoti (Košutić-Brozović, 2006: 311).

Radi se o autoru koji je stvorio novu vrstu poezije unutar koje je spajao sva osjetila sa slikama pariških ulica. Te su slike predstavljale trenutke ljudske bijede, smrti, a na kraju i potpunog fizičkog raspadanja. Njegove su pjesme stvarane putem sinestezijske boja, mirisa i zvukova. Objavio je samo jednu zbirku pjesama *Cvjetovi zla* i knjigu pjesama u prozi *Spleen Pariza* koju ćemo i analizirati u ovome radu. Zbog specifičnog stila pisanja, Baudelaire se smatra pjesnikom grada i tjeskobe što mu je omogućilo da otkriva nove svjetove i potencijale (Košutić-Brozović, 2006: 311).

Baudelaire je bio rastrgan između dvaju svjetova, vanjskog i unutarnjeg. U sebi je osjećao i znao što treba i što želi, a silno je htio pronaći čistu i istinsku sreću, život koji će ga u potpunosti ispunjavati i hraniti njegovu glad za slobodom. Izvana su bila druga pravila, ona koja je stvaralo društvo. Baudelaire nije prihvaćao konvencionalnost, on je jednostavno bio drugačiji od drugih, sam protiv većine. On je bio jedan od rijetkih koji su zaista vidjeli stvarno stanje ljudi i života na ulici. Usudio se staviti sve te slike na vidjelo u obliku pjesama u prozi.

4.1. BAUDELAIREOV SPLEEN PARIZA

Baudelaire je književnik koji je započeo novu eru u književnosti. Krenuo je novim putem, suprotno od svih drugih. Usudio se prikazati sliku stvarnosti bez uljepšavanja. Usudio se pokazati život.

Njegova djela sadrže elemente romantizma i simbolizma, a uz najznačajniju zbirku pjesama *Cvjetovi zla*, napisao je i zbirku pjesničkih crtica *Spleen Pariza*, kojima je stvorio novu pjesničku vrstu. Kroz svoje djelo, Baudelaire je nastojao istkati i pokazati veze između zla i ljepote, nasilja i naslade. Izrazio je melankoliju i zavist. Prikazao je modernog čovjeka koji ne zna što učiniti ni s drugima, ni sa samim sobom (Solar, 2003: 271-272).

Jedan od glavnih Baudelaireovih uzora bio je Aloysius Bertrand. On je pisao prozu na koju se kasnije nadovezala lirika koju je jasnije i detaljnije razradio sam Charles Baudelaire. Naime, nakon nemira i političkih trzavica, Bertrandovo stvaranje prekriveno je velom zaborava, a umjetnost riječi koju je on započeo razradit će Charles Baudelaire.

Baudelaire će Bertranda spominjati u otvorenom pismu Arsèneu Houssayeu objavljenom u novinama *La Presse* 1862. godine koje će kasnije poslužiti kao predgovor posthumno objavljenoj knjizi *Le Spleen de Paris*. Zanimljiva su Baudelairova priznanja u pismu:

Htio bih Vam nešto priznati. Kad sam već barem dvadesetak puta prečitavao Gašpara Noćnika, slavno djelo Aloysiusa Bertranda, dođoh na misao da i ja pokušam stvoriti nešto slično i da kod prikaza suvremenog ili, bolje rečeno, jednog suvremenog i apstraktnijeg života primijenim postupak kojim se on poslužio crtajući prizore već minulih, tako neobično slikovitih razdoblja. Tko od nas nije u danima častohleplja sanjao o čudu pjesničke proze koja bi bila glazbena bez ritma i rime, dovoljno podatna i dovoljno isprekidana da bi se

prilagodila lirskim uzbuđenjima duše, lelujanjima snatrenja i nenadanim trzajima savjesti (Baudelaire, 1964: 183-184).

Kako je Baudelaireu „sjajan uzor“ bio Bertrand, to će nužno zainteresirati mnoge naraštaje književnika. Baudelaire je planirao napisati knjigu od stotinu pjesama, ali ih je uspio dovršiti samo šezdeset. Ne zna se kada je počeo pisati svoj *Spleen Pariza*. O tome možemo samo nagađati jer nema točnih podataka. *Spleen* je izašao 1869., dvije godine nakon autorove smrti. Sam autor se dugo kolebao oko naslova, ali su sva kasnija izdanja objavljena pod istim naslovom iako je prvotno tiskan pod naslovom *Male pjesme u prozi*. Baudelaire je cijenio svoju knjigu te je u njoj umjetnički izrazio složenu senzibilnost današnjega kulturnog Evropejca (vidi Baudelaire, 1964: 185.). Čim je knjižica objavljena u njoj su se mogli uočiti osebnost i ljepota koji odlično upotpunjuju *Cvjetove zla*, zbirku koja je izazvala mračne i ozloglašene kritike, ali je ipak najzanimljivija i najznačajnija zbirka moderne lirike uopće.

Spleen, naime nije rekapitulacija *Cvjetova zla*, iako se o tome može uočiti u pismu koje Baudelaire piše Troubatu: *U stvari to su opet Cvjetovi zla, ali s mnogo više slobode, mnogo više pojedinosti i izrugivanja*. (Baudelaire, 1964: 186.). U prozi ima cjelina koje su tematski, ali i leksički gotovo identične s rimovanim pjesmama, (npr. Hemisfera u tvojoj kosi – Kosa; Suton – Suton; Poziv na put – Poziv na put), ali je u njima nerijetko uočljiva esencijalna razlika.

U čemu su bitne razlike? Kako bismo ih uočili, potrebno je usporediti osnovne značajke jedne i druge knjige, ali više ćemo se osvrnuti na *Spleen*. Naime, u *Spleenu* realnije i trezvenije promatra svijet oko sebe i ponore u sebi, daje mnoštvo osjećaja i mogu se uočiti „nenadani trzaji svijesti“.

Charles Baudelaire se svjesno podaje gorkim nasladama i patnjama što ga okružuju, utječu na njega i okrutno ga razapinju. *Spleen* nije ritmizirana proza ni dirljivo poetiziranje oko sentimentalnih trenutaka i ugodaja, već je riječ o slijedu tema koje su poput glazbenih skladbi povezane u cjelinu. Njegova je proza podređena unutrašnjim zakonitostima i pravilima pisanja prave pjesme, ali i

strogim pravilima prozodije. Nitko prije Baudelairea nije koncipirao i sastavio pjesmu u prozi koje bi izrazile toliko osebnih, potresnih i senzibilnih osjećaja i senzacija. Tako možemo i reći da u njegovim pjesmama ima novih emocija, potresnih krikova razderane duše te stravičnih spoznaja (vidi Baudelaire, 1964: 187.).

Ta najsubjektivnija poezija kao da je okružena maglom neistraženih prostranstava iako Pariz sugerira i prikazuje samo nekoliko prizora s ulice. Ono što je prešućeno ili čudesno u pjesmama pojačava dojam cjeline. Mogu se uočiti poveznice s basnom i filozofskom pričom jer se znatan dio sastoji od naracije pune simbola i simboličnih značenja.

Spleen je stvoren od proze i čiste poezije, od poniranja u ljudsku dušu, od krute stvarnosti do transa osjećajnosti i lucidnog mozganja. I proza i poezija žive svojim punim autentičnim životom i isprepliću se intenzivirajući jedna drugu. Upravo je možda u tome smisao uspjeha i djelovanja Baudelaireove pjesme u prozi koja je revolucionarna na formalnoj i tematskoj razini. Baudelaire je usavršavajući tu novu književnu vrstu i riječima uspio iskazati ono što se dotada nije znalo iskazati i nije bilo iskazano. Nekada u svojem pisanju zapada u pretjerivanja i protuslovlja, uzbune i propinjanja koje su reakcija jedne složene psihe. No, ni sve bizarnosti ne mogu sakriti njegove osjećaje, njegovo povrijeđeno srce i njegov duboki osjećaj humanosti koje ljudsko biće stavlja ispred svih ostalih vrednota (Baudelaire, 1964: 189).

U Spleenu sadistički barata skalpelom analize. Tu je više zapažanja, egzaktnog gledanja, više satire i trpkog sarkazma. Poslije najtananije kontemplacije, svjesno se podaje gorkim nasladama i patnjama što ga i opajaju i okrutno razapinju (Kušan, 1982: 142).

Kušan napominje kako Baudelaire u svojoj zbirci i radu upada u pojedina pretjerivanja, suprotstavljanja, krize, uzbune, ali sve je to rezultat složene ljudske psihe (Kušan, 1982: 144).

Sve bizarnosti ne mogu sakriti njegovo toplo, plemenito ali teško povrijeđeno srce, njegov duboki, sveobuhvatni osjećaj prave humanosti, koji ljudsko biće stavlja iznad svih vrednota (Kušan, 1982: 144).

Sve su te odlike vidljive u Baudelaireovim pjesmama u kojima on ostavlja svoj trajni pečat. U nastavku ćemo ukratko analizirati *Stranac, Pas i bočica mirisne vode* i *Igračka siromaha* pjesme iz zbirke *Spleen Pariza*.

Pjesma *Stranac* prva je pjesma u knjižici. Sastavljena je od pitanja i odgovora, tj. dijaloga između autora i zagonetnog čovjeka (kako ga sam autor naziva). Baudelaireovo je pjesništvo prožeto simbolima. Solar napominje kako simbolisti nikada nisu u potpunosti objasnili pojam simbola. (Solar, 2003: 274) Za njih je to bila veza između stvarnog i nestvarnog, vidljivog te nevidljivog.

Temeljni simbol ove pjesme krije se u samom naslovu. Riječ je o strancu koji simbolizira modernog čovjeka, koji je sam protiv svih. Živi u svom svijetu, nema doticaja sa stvarnošću. Jedino što voli su oblaci. Oni ga fasciniraju jer su slobodni, nesputani, bezbrižni i putuju u daljine.

STRANAC

Kaži, zagonetni čovječe, tko ti je srcu najdraži?

Otac ili majka? Sestra ili bratac?

- Ja nemam ni oca, ni majke, ni sestre, ni brata.

- A prijatelji?

- Smisao te riječi još do dana današnjega nisam spoznao.

- A domovina?

- Ne znam u kojem se kraju svijeta ona nalazi.

- Možda voliš ljepotu?

- Volio bih je kad bi bila božanska i besmrtna.

- Zlato?

- Mrzim ga, baš kao što vi mrzite Boga.

- *Pa što onda voliš, čudnovati stranče?*

- *Volim oblake, oblake koji putuju...tamo...tamo daleko...one divne oblake!*

(Baudelaire, 1964: 9).

U pjesmi se spominje zagonetni čovjek koji ne zna gdje mu je domovina, nema prijatelja, nema svojih bližnjih. Na pitanje tko mu je draži, roditelji ili sestra i brat, on odgovara kako nema nikoga. On je stranac u svijetu. Izolirano, ostavljeno biće bez doma. Biće koje ne poznaje i ne voli ljepotu, a mrzi zlato što dovodi do mišljenja kako je riječ o strancu koji bježi od onog materijalnog te živi za neke više vrijednosti. Zanimaju ga samo oblaci koji putuju. U njima vidi nešto posebno, vidi ih kao nešto što ga vodi kroz život i uživa u tome. Oblaci ga nose iznad svih granica u svijet prave ljepote.

U pjesmi *Pas i bočica mirisne vode* lirski subjekt se ljuti na psa, svog prijatelja jer ne želi udisati predivan miris koji je kupio. Kako ga pas ne doživljava, ljuti na njega pa ga grdi i pritom se koristi metaforom za društvo koje ne zna cijiniti ljepotu već samo, kako kaže, izabrano smeće:

PAS I BOČICA MIRISNE VODE

LIJEPO psetance moje, dobri moj psiću, mila životinjice, dođi i udiši predivan miris koji sam kupio kod najboljeg mirisara u ovome gradu.

I pas se približi mašući repom, što je kod ovih jadnih stvorenja, čini mi se, neka vrsta smijeha ili osmijeha, i stavi radoznalo svoju njuškicu na otčepljenu bočicu. Nato, uzmičući naglo, sav užasnut, stade na mene lajati kao da me prekorava.

O kukavno pseto, da sam ti pružio hrpu izmetina, s užitkom bi ih njuškao, a možda i lakomo požderao. Nedostojni družo moga života, po tome naličiš na općinstvo komu se nikada ne smiju pružiti fini miomirisi, jer ga oni razgnjevljuju, već samo brižno izabrano smeće. (Baudelaire, 1964: 23).

Kod lirskog subjekta prisutna su suprotna raspoloženja. Naime, u početku se svom psu obraća s ljubavlju, koristi deminutive: *psetance moje, dobri moj psiću, mila životinjice*, a nakon što pas odbije miris, kreće lavina ružnih riječi poput *kukavno pseto, nedostojni družo*. Kako je pas odbacio miris, tako je vlasnik odbacio psa i stavio ga u društvo onih koji ne shvaćaju i ne prepoznaju prave vrijednosti. Ovdje čak možemo reći kako se na neki način naglašava stereotipno društvo. Naime, društveni su odnosi vrlo kompleksni i gotovo je nemoguće govoriti o jednakosti. Iako se naglašava važnost vlastitog mišljenja, u stvarnosti se susrećemo sa sasvim drugačijom slikom. Oni koji ističu vlastito mišljenje, koje se razlikuje od većine, najčešće budu odbačeni, izolirani i ponižavani.

Pjesma *Igračka siromaha* veoma je osjetljive tematike. Prikazuje nam dva različita svijeta – siromaštvo i bogatstvo. Između ta dva svijeta postoji golema udaljenost u svim segmentima, načinu odgoja, ponašanja, života. Ovom se pjesmom šalje jasna poruka kako bi svi ljudi trebali biti jednaki, najviše zbog djece koja na kraju za sve ispaštaju.

IGRAČKA SIROMAHA

HTIO bih vam predočiti jednu bezazlenu zabavu. Ta sasvim nedužnih radosti ima tako malo!

...

Tik uz cestu, iza željezne ograde što okružuje prostrani vrt gdje se negdje u dnu bjelasa suncem obasjani dvorac, nalazio se lijep dječčić svježa lica, obučen u veoma ljupko ladanjsko odijelo.

Raskoš, bezbrižnost i prekomjerno izobilje, kojim su bogataška djeca uvijek okružena, čine ih tako lijepom, da gotovo pomišljamo kako ona i nisu od iste tvari od koje su djeca srednjeg staleža i sirotinje.

...

S onu stranu ograde, na cesti između stričaka i kopriva, stoji drugi dječarac, zamusan, slabašan i čađav, jedan od onih obespravljenih mališa na kome bi čovjek nepristrana oka mogao otkriti i ljepotu, kad bi ga u duhu očistio od ogavne naslage bijede, baš kao što iskusan pogled stručnjaka znade često pod korom prostog pokosta nazreti savršenu umjetničku sliku. ... (Baudelaire, 1982: 47.-48.).

U pjesmi se spominju dva pola, s jedne je strane bogataški dječak koji živi u dvorcu, igra se u svom vrtu i preko ograde promatra siromašnog dječčića koji se igra sa živim štakorom jer nema drugih igračaka. Bogati dječčić ima mnogo igračaka koje mu više i nisu zanimljive, što jednoga dana može dovesti do toga da takva osoba neće znati cijeliti svoju okolinu. Siromašni se dječak pak igra s onime što može sam pronaći u prirodi, bez da mu to roditelji kupuju novcem kojega nemaju u izobilju.

Dječaci su se bezbrižno promatrali i proučavali jedan drugoga što je pak dokaz kako su djeca zaista čista, neiskvarena bića sve dok ih društvo odraslih ne promijeni. Svaki nas takav primjer navodi na razmišljanje kako bismo uistinu trebali biti svi jednaki u svijetu i svijet gledati s istog ili barem sličnog položaja te imati jednake mogućnosti. Svako bi dijete moralo imati sretno i bezbrižno djetinjstvo.

Ova nas pjesma podsjeća na sliku današnjice kada su vidljive goleme razlike između bogatih i siromašnih. Analizirajući i čitajući pojedine pjesme, možemo doći do zaključka kako je Charles Baudelaire uistinu pisao o svakidašnjem životu, na svoj poseban način, s dosta realističnih opisa koji njegovim pjesmama daju posebnu notu, notu koja nas navodi da čitamo i proučavamo njegove pjesme na višoj razini.

Unatoč tome što je volio pisati pjesme, jadao se Baudelaire u pismu namijenjenom Julesu Troubatu: *O, koliko mi je taj Spleen zadao srdžbe i posla, pa ipak s nekim dijelovima nisam zadovoljan!* (Baudelaire, 1964: 184.).

5. ANTUN GUSTAV MATOŠ

U hrvatskoj književnosti postoji mnogo književnika o kojima možemo čitati i učiti te proučavati njihovo stvaralaštvo. Književnici su vrlo važan segment u književnosti i kao takvi su vrlo posebni. Jedan od najvećih književnika zasigurno je Antun Gustav Matoš.

Antun Gustav Matoš najmarkantnija je ličnost hrvatske moderne:

Kad se ono Matoš, sa ženskim šeširom na glavi, pojavio na prijelomu stoljeća u literarnom središtu svijeta – Parizu, hrvatska je književnost, a i hrvatski kulturni krug u širem smislu, dobila prvog modernog kulturnog ambasadora koji će obilježiti cijelu jednu književnu epohu (Oraić, 1978: 435).

Bio je svestrani stvaralac, pjesnik, pripovjedač, esejist, novelist, putopisac. U njegovim se djelima mogu uočiti i elementi simbolizma, ali je tragao za temama koje su prožete lirizmom i cinizmom. U svojim je djelima zaokupljen detaljima i teži otkriću nevidljivog te pokušava zahvatiti i stvoriti cjelinu pisanjem. Istinski je bio u dosluhu sa svojim vremenom i prostorom. (Matoš, 1977: 19).

Možemo, dakle, sa sigurnošću reći kako je njegov opus vrlo raznovrstan, a od njegovih djela ističu se *Iverje* (1899.), *Novo Iverje* (1900.), *Umorne priče* (1909.), *Cvijet sa raskršća*, *Kip domovine leta 1881*, *Balkon*, itd. Bez obzira na širinu njegova opusa, mnogi kritičari se ipak slažu kako je novelistika njegov najbolji ostvaraj. Uz prozne tekstove, Matoš je pisao i poeziju, najčešće pjesme s rodoljubnom tematikom, pjesme političke naravi, pjesme s dozom lirike bunta i suprotstavljanja. (Matoš, 1977: 12).

Mnogi će kritičari i analitičari reći kako nema zahvalnijeg i boljeg opusa od Matoševa, a razlozi su višestruki. On je prvi koji uistinu živi europske vidike i domaću skučenost, a upravo taj procijep između „velikoga“ i „maloga“ svijeta predstavlja temelj njegove djelatnosti. On iz Pariza u Hrvatsku šalje neizmjereno puno kulturnih informacija kako bi u Hrvatskoj osvijestio i potaknuo narod da

postanu poput ljudi u razvijenijim i „većim“ svjetovima. Zaključuje se kako se njegova proza, poezija, pa i feljtoni u velikoj mjeri čitaju unatoč tome što su na zlu glasu inflacije imena i citata izrečenih najčešće od strane komparatističke literature (Oraić, 1978: 436).

Matoš se stihovima počeo baviti pred kraj svoga stvaranja. Iako su mnogi povezivali Matoša i pjesme u prozi, sam se autor tome odupirao. On nije smatrao da stvara pjesme u prozi, ali je težio spoju riječi i glazbe (Frangeš, 1996: 117). *Tražim kratak izraz, iz minimuma riječi izvlačenje maksimuma efekta, maksimum – ne samo boje, no i muzike. Upravo je dragocjeno to Matoševo upozorenje: glazbenik po sklonostima, pa čak i po zanimanju (svirao je čelo u orkestru beogradske opere), Matoš jasno ističe svoju povezanost s glazbom i, istodobno, toliko modernu spoznaju o međuovisnosti različitih umjetnosti...* (Frangeš, 1996: 117).

Iako se Matoš branio, kritika je i dalje isticala da je riječ o većem liriku u prozi no u poeziji (Frangeš, 1996: 117). Matoš je *u lirici težio strogo određenim pjesničkim formama, prvenstveno sonetu, a od svog učitelja Baudelairea preuzeo je savršen osjećaj za sinesteziju* (Plejić, 1997: 11).

Tin Ujević je o Matošu u nekrologu „*Em smo Horvati*“ rekao: *U njegovom radu dvije su crte značajne: francuska i hrvatska, moderna i domaća. To su dva činioca koja bi se dala pomiriti u skladu evropske kulture i našinske jakosti, zapadnog ukusa i hrvatske buntovnosti* (Oraić, 1978: 437) Upravo kroz Matoševa djela progovara kontinuitet između europske i hrvatske moderne jer se sve više čini kako je on ispunio zadatke moderne književnosti samim time što je ispunio zadatak pisanja. On kreće skromnijim putem u pisanje, a ipak uspijeva pokazati sve čari književnosti njegova doba (Matoš, 1977: 17).

Antun Gustav Matoš sam za sebe u ironičnom duhu kaže: *Vodila me slobodna i maglovita vila, lijepa i slijepa Avantira, moja gospođa* (Matoš, 1977: 17). Bio je sam protiv svih i malo je onih koji su osjećali toliko za hrvatsku književnost kao on.

5.1. PROZA ANTUNA GUSTAVA MATOŠA

Iako je Matoš pisao i poeziju i prozu, ipak je poznatiji po svojoj prozi. U ovom ćemo se poglavlju baviti upravo njegovom prozom u kojoj je Matoš spajao nespojivo.

Kao što je spomenuto, Antun Gustav Matoš bio je vrsni pisac poezije, ali i proznih oblika kao što su putopisi, kritike, novele, feljtoni. Matoš je kao vrsni novelist znao kako spomenuti književni oblik mora govoriti o nečem novom, rijetkom, naročitom, neobičnom i čudnovatom. Tu valja potražiti uzroke konceptualizma kojim su prožete njegove *Umorne priče* (Matoš, 1977: 14).

Pozabavio se rješavanjem jednog računa moralne vjerojatnosti. Tako u narodnim predajama nalazi simbol uzaludnosti (kobna ptica Camao). U njegovoj se novelistici prvi put u hrvatskoj književnosti javlja ironija kao književno načelo, a parodija kao književni postupak. Matoš otkriva novu funkciju teksta (*Kip domovine leta 1881*). Također, svjesno je prihvatio i neke konvencije trivijalne novinske priče jer je smatrao da se i u novelama treba pronaći trivijalna konstrukcija. Matoševa novelistika pričinja se kao pojava koja je uzbudila duh dobrih, ali „ekstravagantnih“ pripovjedača poput Janka Polića Kamova. Njegova novelistika već je dugi niz godina slijepa ulica, te predstavlja tek marginalnu pojavu u hrvatskoj prozi (vidi Matoš, 1977: 16.). Matoševa je novelistika i ironična opaska o književnosti onoga vremena jer se tada odvija 'revolucija' književnog izraza.

Na razini kritičke misli, primjećuje se da je duhovna kategorija europske moderne, pejzaž, bio i središnja kategorija Matoševa mišljenja. U njegovom pisanju uvelike je zastupljen motiv pejzaža pa se njime valja pozabaviti. Naime, Matošovo sudjelovanje u epohi moderne prati dva zasebno izolirana kruga. Prvi je, krug istraživanja najšire kategorije pejzaža – stilsko jedinstvo moderne, za

Matošev duhovni kozmos, pa i djelo u cjelini. Drugi krug kreće od najvišeg konstrukcijskog načela koje nosi stil Matoševe umjetnosti (Oraić, 1978: 440).

Pejzaž, kao metonimija prirode postao je iracionalno jedinstvo tradicionalnih opreka duše i svijeta, čovjeka i prirode te subjektivnosti i objektivnosti. Motreći ljude i krajeve, Matoš je otkrio pejzaž kao značajnu kategoriju postojanja i egzistencijalnog određenja. *Pejzaž je koncentrat svijeta kao što je lice sažetak ličnosti* (Matoš, 1977: 20).

Matoš se zalagao za subjektivnost, zato i odabire iz zbilje samo ono što sam smatra duhovnom važnošću i ono za što on sam misli da bi trebalo biti na subjektivan način spomenuto. Nikada svoje priče ne daje kao goli život jer vjeruje da samo pripovijedanje ne može stvoriti uvjerljivost u iskazano, iako on uvjerljivost pokušava prikazati putem parodije – ono što je egzistentno u nekom događaju, svijesti ili pak jeziku. Matoš je pripovjedač koji se umije poigrati sa značenjima, javlja se u ulozi parodičara i koristi neobične znakove kako bi uspostavio narativnost.

Matoš, kao pisac, vrlo često stupa u neposredan dijalog s čitaocem, a upravo tu vezu između pripovjedača i čitaoca on smatra predmetom literarnosti.

Cvijet sa raskršća, Balkon i Camao samo su neki od njegovih najzvučnijih prozних naslova pa ćemo ih ovdje analizirati.

U noveli *Cvijet sa raskršća*, pripovijeda se u prvome licu, a pripovjedač je putnik Salus. Važan element u noveli je priroda i opis žene prikazan bijelom bojom nevinosti. U noveli je mladić slobodnog duha okarakteriziran kao boem koji luta svijetom, a djevojka kao mlada, neiskvarena i čuvana, slijepa. Njihov se susret dogodio u ljetnikovcu, izvan grada. Može se reći da je to idealni prostor, pomalo bajkovit te onaj u kojem se ovo dvoje mladih upoznaje i zaljubljuje. Bajkovitost i idila, koja ne djeluje stvarno, prekida trenutak kada dođe djevojčin otac sa slugama i odvodi ju natrag u dvorac. Taj događaj simbolizira slom idealnosti i vraća nas u realnost.

Cvijet sa raskršća sadržava nekoliko karakteristika, koje zanose na bodlerizam, kao na primjer: "svijet je mučilište, gdje je čovjek čovjeku tamničar i mučitelj torturom zakona i običaja, naslijeđa drevnih grijehova (Tomić, 1959: 178).

U noveli *Balkon* temeljni je motiv ljubavna čežnja. Kao i u prethodnom djelu, i ovdje je prisutna vizija prekrasne žene i prikazana idealna apstraktna ljubav. U noveli se sukobljavaju iracionalno i realno, mašta i stvarnost, a pojavljuje se i fatalizam – likove ubija stvarnost. Prikazan je pejzaž, tj. prostor u kojem se balkon nalazi:

Jedan balkon. Jedan daleki balkon, u dalekoj zemlji, u dalekoj varoši, u dalekom, prostranom vrtu. (Matoš, 1977: 142).

Pa ipak, taj balkon bijaše kao deset, kao sto njegovih drugova, koji me nošahu ili pored kojih ravnodušno prolažah. Zidovi oko njega mahovinasti, žuti, puni tragova od kiše kao staračko lice puno suza. Naslon mu drven, truo, a nose ga gvozdene pera, zavijena, okrugla, načičkana željeznim lišćem i cvijećem (Matoš, 1977: 142).

U noveli *Camao* karakterističan je, također, opis žene. *Camao* ulazi u onaj tip proze koja se može podijeliti na dva kruga: prvi podrazumijeva novele o domaćem kraju, a drugi uključuje priče o neobičnim malograđanskim dogodovštinama i čudacima. Prvi krug je nastao tijekom prve faze realizma i obojen je domoljubljem. Drugi krug je nastao tijekom polemičkih borbi. U djelu se pojavljuje papiga koja ponavlja što su izgovorili zaljubljeni i ona ne umire. Papiga podsjeća na gavrana iz Poeove pjesme, a koja je u istoimenoj pjesmi (*Gavran*) predstavljala zloslutnu pticu.

S obzirom na sve činjenice, Matoš djeluje kao neponovljiva ličnost u sklopu hrvatske proze, on je pripovjedač koji je ostao bez svojih pravih nastavljača. Sva navedena djela nešto spaja, ponajprije ravnoteža između realnog i irealnog. Primjerice u *Camau* primjećujemo idealiziranu ljubav između Alfreda i Fanny koji nastoje živjeti svoj imaginarni svijet. Doznajemo kako je

Fanny u braku, no Alfred Kamenski njezin je vitez. Ironično je to što si likovi znaju imena, a nisu se predstavili jedan drugome. Ipak, oni koriste druga imena čime šalju poruku da odbijaju stvarnost.

Vrlo je važna i simbolika ptice, papige po imenu Camao. Naime, Camao u ovom djelu predstavlja temeljni simbol, točnije simbol morbidne stvarnosti. Sve nas to dovodi do zaključka kako je stvarnost ružna, monotona i banalna. Pored svega, ogradila je čovjekov život, ograničila ga je. Alfred i Fanny žele osjetiti slobodu, bezgraničnost te iz tog razloga bježe u svoj imaginarni svijet u kojem mogu biti što god požele.

Novela *Balkon* vrlo je slična *Camau*. Ovdje je također prisutna idealizirana ljubav između Eugena i Cvijete, kao i traganje za nadnaravnom ljepotom. Međutim, u ovoj noveli, pored ljubavi između Eugena i Cvijete, postoji i ljubavna veza na relaciji između Eugena i druge žene. Ponavlja se i tragičan završetak – simbolična potraga za idealnom ljubavlju i ljepotom, nečim što bi ove likove ispunilo i oslobodilo okova stvarnosti. Ljubav između Eugena i Cvijete prestaje zbog siromaštva, a ljubav između Eugena i druge žene nestaje zbog pojave drugoga muža.

6. BAUDELAIRE I MATOŠ

Baudelaire je, bez daljnega, jedan od najvećih književnih umjetnika u svjetskoj književnosti. Ostavio je dubok i neizbrisiv trag, mnogi su htjeli imati *ono nešto* kao što je imao on. U književnost je unio nove poletne vjetrove, otvorio i proširio vidike za buduće generacije. Vidio je ono što nitko drugi nije, osjetio je ono što drugi nisu. Bio je daleko ispred svoga vremena. Među brojnim književnicima na koje je djelovao bio je Antun Gustav Matoš.

Matoš je nastojao pratiti Baudelaireov stil i način pisanja, a to mu je čak više uspijevalo u njegovim novelama koje je obogatio, ne samo *bodlerovskim*, već i svojim elementima po kojima je i danas prepoznatljiv.

Kao Baudelaire i Matoš samotuje, obuzevši ga spleen, govori, i to više puta, o grobu, o smrti, o kosturnici (Tomić, 1959: 176). Matoš prati Baudelaireov recept i u opreku stavlja ljubav – smrt. Ipak, mnogo je i Matoševih prepoznatljivih elemenata. Jedan od temeljnih bodlerovskih elemenata jest i osjećaj krivnje, to jest grižnja savjesti. Upravo taj element koristi i sam Matoš. Mnogo je toga u čemu je Matoš pratio ovog francuskog velikana. Ipak, ovi se autori u mnogim stvarima razlikuju. Baudelaire je živio u Francuskoj, u drugačijoj sredini od one u kojoj je živio Matoš u Hrvatskoj. Osim geografske, postoji i vremenska udaljenost od pola stoljeća, ali bez obzira na sve, Matoš je u Baudelaireu pronašao i utvrdio idealizam svoje ličnosti, ali i stil pisanja, dok je u sebi nosio i njegovao osjećaje prema domovini (Tomić, 1959: 177-187).

Stoga se ne može reći, da je Matoš bodlerovac u potpunom smislu riječi, to jest da svi bodlerovski elementi kod njega potječu samo od Baudelairea. On je usvojio neke bodlerske elemente, koji su mu služili za izricanje njegovih ličnih misli i osjećaja. Da on nije pravi bodlerovac, dokazuje i to, što u njega nema ni trajne melankolije, ni boli, ni spiritualizma, ni misticizma, ni onog Baudelaireova spleena, koji ovoga dovodi do ludila i pravi ga mučenikom svoje savjesti. ... Sav se Matošev bodlerizam sastoji od dekorativnih bodlerskih

elemenata, koji su Matošu služili kao stvar stila i modernosti, koji je htio modernizirati svoj književni nacionalizam i patriotizam, bitni element njegova psihičkog i književnog djelovanja. To potvrđuje i sam Matoš, kad veli: "I ja se sjetih, da i ja poznajem ovakvu crnu ružu, da osjetih crni njezin miris davno prije našeg poznanstva" (Tomić, 1959: 187.-188.).

Prema svemu sudeći, Baudelaire je utjecao na Matoša, no ovaj je uspio iznjedriti svoj jedinstveni stil, uspio je pokazati i dokazati svoje *ja*. Veza između dvojice književnika možda nije toliko snažna, ali sasvim je sigurno neraskidiva. Svatko je živio u svom vremenu, ali ono što su ostavili u naslijeđe prelazi sve vremenske granice, a njih čini vječno živima.

7. CRTICE FRANA MAŽURANIĆA

Fran Mažuranić, sin ilirskog putopisca Matije Mažuranića, vodio je buran i pustolovan život. Teško je razaznati koji su podaci o njemu stvarni, a koji pripadaju legendi (vidi *Leksikon hrvatskih pisaca*, 2000: 483.).

Kao što smo u uvodnome dijelu spomenuli, Mažuranića mnogi smatraju začetnikom poezije u prozi kada je u pitanju hrvatska književnost. Međutim, brojne analize i istraživanja dokazuju kako je on ponajprije pisao crtice. Crtica je specifičan književni oblik, vrlo blizak poeziji u prozi, ali ipak znatno drugačiji.

Crtica, kratki prozni žanr pisan pretežito tijekom druge polovice 19. stoljeća. Za potrebe generičnih razvrstavanja crtica se u pravilu određuje razgraničenjem s pjesmom u prozi prema kriteriju izostanka metaforike i ritmičke organizacije teksta, premda kriterij kratkoće dopušta također odjeljivanje od skice, kratke priče ili novele budući da se nazivi ne razumijevaju kao sinonimi. U književnopovijesnim prikazima pojava crtice vezuje se uz težnju prema osamostaljivanju pripovjednih odlomaka i skrb za njegovani izraz, "dotjerani mikrokozmos", pa se zato implicitno tumači kao pokazatelj iscrpljivanja poetike realizma. Prepoznavanje lirsko-misaonih obilježja u opisu zbiljskih događaja i pojava motivira tako uvid u povijesnu bliskost crtice i pjesme u prozi te zahtjev za njihovo konceptualno razgraničenje.¹

U hrvatskoj su književnosti mnogi pisali ili su barem pokušali pisati crtice, no rijetkima je to pošlo za rukom. Fran Mažuranić predstavlja jednog od vodećih autora crtica, no pored crtica, pisao je još i novele, humoreske, ali i pjesme. Ipak, ono po čemu je ostao najpoznatiji, njegova je zbirka crtica *Lišće*.

Najbolji su dio njegova rada crtice koje je pisao brižno, lirizirano, gnomski. Fabula je reducirana na najmanju mjeru, duhovito i poentirano zaokružena. U crticama su došle do izražaja osobne preokupacije, snatrenja,

¹Preuzeto s: <http://www.enciklopedija.hr/>, dana: 25. 8. 2017.

žudnje i čežnje, strast lutanja, razmišljanja o životu i svijetu, snažno rodoljublje, stanovita mjera sumornosti, ironije, sarkazma. Crtice iz druge zbirke malo su duže i fabularno razgranatije. Neke su prisposodobive parabolama. Uočljivo je znatno i od svakodnevnog banalnosti pročišćeno životno iskustvo, što u umjetničkoj preradbi prerasta u paremiološke izričaje i snažne refleksije. Isto je tako vidljiva iznimna brižnost oko jezika i stila (Leksikon hrvatskih pisaca, 2000: 483, 484).

S obzirom na sve rečeno, mogli bismo sa sigurnošću reći kako je ova Mažuranićeva zbirka pravi uzor spomenutoga književnog oblika.

7.1. LIŠĆE

Kao što smo rekli, Mažuranić je svojim stilom modelirao posebnu književnu vrstu – crticu.

Mažuranić je svjestan svoga rada i moli čitatelje da pridaju istu dozu pozornosti svakoj pjesmi zasebno. Spomenuta Mažuranićeva zbirka sadrži 40 crtica s elementima patriotizma (vidi *Leksikon hrvatske književnosti – djela*, 2008: 413.).

Izabravši kratku formu poentirane proze autor se odlučio za lapidaran stil, fragmentarnost i sažete refleksije, za izravna obraćanja čitateljima ili likovima svojih priča, duhovite kontraste, pomno izabrane naslove ispod kojih često stoji moto. Kroz crtice se provlače politička, nacionalna i socijalna pitanja onog doba, impresije s mnogobrojnih putovanja, bogato životno iskustvo, nježnost prema djeci, domovini, prijateljima, hrabrost za izricanje vlastitog suda i sposobnost skiciranja psihološkog profila (Leksikon hrvatske književnosti – djela, 2008: 413.).

Vrlo slično kao i Baudelaire te Matoš, Mažuranić koristi elemente svakodnevnog života i uspješno njima balansira. Iako su spomenuti autori slični

po određenim pojedinostima, ipak između njih postoji velika razlika. Štoviše, Mažuranić u ovom trokutu na neki način najviše odskače.

U nastavku ćemo analizirati dvije crtice kako bismo dokazali postojanje netom spomenutih obilježja Mažuranićeva stvaralaštva.

ŽENSKE SUZE

Suprug polazi u Bosnu. Ostavlja ženu i malo dijete. Jedva je godinu dana oženjen.

Gledam kako se sa suprugom prašta.

Blijed je. Znam da mu srce od žalosti puca – ali oko je suho.

Žena mu plače, kano da toga dana ni preživjeti neće – a znam s kim je večeras urekla sastanak.

Ženske suze!

Rad bih znao mogu li žene uvijek plakati kad god hoće?

Mislim da mogu! (Mažuranić, 2005: 44).

Mažuranić ovdje prikazuje jedan od najtežih životnih trenutaka – rastanak. Početak je nabijen snažnim emocijama. Dvoje mladih koji se vole, opraštaju se jedan od drugoga. Suprug mora ići u Bosnu i svoje najmilije ostavlja bez zaštite. Saznajemo kako autor promatra ovaj čin i poznaje pozadinu cijele situacije. Iako suprug ne plače, vidljivo je koliko mu je iskreno teško. S druge je strane supruge koja ne može zaustaviti svoje suze. Međutim, čitatelj ubrzo saznaje kako su te njezine suze prijetvorne. Plače za suprugom, a navečer se nalazi s drugim. Autor nam sugerira činjenicu kako su žene zapravo prave glumice i njihove su suze mnogo puta lažne.

Već je u samom naslovu vidljiv moto koji Mažuranić rado naglašava. Hrabro je odlučio objasniti kakva je ovo žena. Suprotstavio je dva pola. S jedne je strane muškarac koji je vjeran svojoj supruzi i neizmjereno ju voli, a s

druge je žena koja glumi patnicu, a zapravo je oličenje grijeha. Ovo je jedna od situacija s kojima se možemo mnogo puta susresti u svakodnevnom životu.

Naposljetku Mažuranić ovu ženu uspoređuje sa svim ženama te izrađuje njihov profil. Žene su sposobne na sve, osobito kad igraju na emocije. Vidljivo je kako autor kroz ovu kratku crticu provlači stjenku sarkazma i ironije, a pritom razmišlja o životu i čitatelju približava pravu sliku ženske stvarnosti.

MUŠKE SUZE

Umrla mu žena. Ostavila troje male dječice.

- - - Iz kuće iznašaju mrtvački lijes.

Žene plaču. Suprug stoji među njima, tvrd kano klisura u moru.

- Sramota je mužu plakati!

Šestogodišnja mu kćerka drži na ruci najmlađe čedo.

Lijes odnašaju. - - Djetešce pruža za lijesom ručice, plačuć:

"Mama, mama!"

Pogledah u supruga. Lice mu je blijedo i nepomično, kano mramor.

Niz lice mu kaplju krupne suze - - -

Plači, brate, plači! takve suze nisu sramota. (Mažuranić, 2005: 47.).

U prvoj je crtici autor zrcalio ženske suze, dok se ovdje suočio s muškim suzama i smrću voljene žene.

Muškarac se morao suočiti s gubitkom svoje supruge, ostavši sam s troje djece. Izlaskom iz kuće, mrtva je žena u lijesu započela svoje putovanje prema vječnosti, no naglasak je i dalje na njezinu suprugu. Dok sve žene oplakuju mrtvo tijelo, on stoji kao stijena, suspreže suze jer, on je ipak muškarac. Ne smije plakati. Ovdje naslućujemo i društvene podjele te stereotip kada su u pitanju usporedbe muškarca i žene.

Društvena pravila nalažu kako muškarac ne smije zaplakati jer je to sramota za čitav muški rod. Pravi muškarac mora biti snažan u svakoj situaciji, oslonac i zaštitnik slabijima od sebe. Ženama je dopušteno plakati jer su smatrane slabijim subjektima u odnosu na muškarce. One su emotivne i brižne. Međutim, svako ljudsko biće ima pravo izraziti svoje osjećaje bez obzira na spol.

Autor nam dokazuje kako je ponovno prisutan ovoj situaciji, promatra tog muškarca koji na kraju *puca po šavovima*, a suze mu se slijevaju niz lice. Ujedno, autor ga ohrabruje riječima: *Plaći, brate, plaći! takve suze nisu sramota*. Život nam svima često servira tugu i bol, ali suze nisu i ne smiju biti znak slabosti, već znak hrabrosti i snage.

8. STVARALAŠTVO TRIJU PISACA U MODERNI

Književnost nudi potpunu slobodu stvaranja, njeguje i prihvaća apsolutno sve emocije, razmišljanja, stavove...

Upravo smo zbog toga i mi mogli usporediti tri jedinstvena svijeta: stvaralaštvo Charlesa Baudelairea, Antuna Gustava Matoša i Frana Mažuranića. Nemoguće se osvrnuti na svaku sitnicu i na svaki potez navedenih književnika jer svatko u sebi nosi nešto specifično, osebujno, značajno. Ta je značajnost uvelike vidljiva u njihovom stvaralaštvu na temelju čega su postali i ostali legende.

Sva tri književnika uvode čitatelje u svoj unutarnji svijet u kojem postoji niz emocionalnih vrtloga, a pritom prikazuju stvarnost bez imalo uljepšavanja. Kao što moramo biti spremni na lijepo, tako se moramo suočiti i s ružnim situacijama koje život nosi. Baudelaire se više koncentrirao na široki život ulice, dok su se Matoš i Mažuranić odlučili za jedan uži životni krug pojedinaca u različitim situacijama. Međutim, ono što ih spaja, sasvim su sigurno komorne teme i motivi. Vrlo su precizni u oslikavanju zbilje.

Iako su živjeli u različitim razdobljima, daleko jedan od drugoga, njihov je rad nešto što će ih zauvijek spajati. Postavljali su mnoga pitanja na koja su odgovarali na sebi svojstven i neponovljiv način. Vidjeli su stvarnost svojim očima i širom otvorili vrata, ali i nove vidike budućim (slijepim) generacijama.

9. ZAKLJUČAK

Evidentno je kako je pjesma u prozi stvorila novu generaciju književnika. Baudelaire, Matoš i Mažuranić predstavljaju neponovljivi trokut koji je prepoznatljiv u svjetskoj i hrvatskoj književnosti. Svatko je imao svoj stil pisanja, teme koje su ih zanimale i morile, ali sva su se trojica vraćala jednome: životu. Temeljni je to element koji ih je spajao.

Antun Gustav Matoš bio je Hrvat u Parizu koji je sagledavao ponašanja Europljana izvan Hrvatske pa je tako i imao saznanja, prava i mogućnosti da u Hrvatsku šalje savjete o životu, pisanju i djelovanju. Dakle, početna povezanost Antuna Gustava Matoša i Charlesa Baudelairea jest u tome što su obojica živjela u Parizu pa se prema tome pretpostavlja da su imali iste ili barem slične poglede na način pisanja svojih djela, ali i iste poglede na načine života. Matoš je tako mogao detaljnije opisivati prožimanja raznih umjetnosti i svakodnevnog života prisutnog u životu Pariza. Naime, kada se Matoš divio Baudelaireu, osjećao je svu veličinu njegove poetske vizije, jer je osjetio na vlastitoj koži dubinu tjeskobe koja je promijenila tijek europskog pjesništva. Shvaćao je uzvišenost poetske vizije, mogao se uživjeti u kult Boga i kult Satane, a ni autentičnost mišljenja nije ga smetala. On je upravo u antitezi uspio dosegnuti modri cvijet poezije (vidi Matoš, 1977: 9).

Još jedna poveznica između ova dva autora jest ta da je Matoš kao i Baudelaire tragao za egzotičnim smislom pjesništva, pisao je o pejzažu. Krajolik je za ovu dvojicu autora izraz duše. Obojica su u svojem stvaralaštvu koristili mnoštvo simbola i metafora. Baudelaire svojim opusom upozorava Matoša: *pazi, tu započinje svijet neobičnog, strašnog, bizarnog* jer je Baudelaire upravo u svojim spisima o *Salonima* zapisao: *Lijepo je uvijek bizarno. Neću reći da je voljno, svjesno hladno bizarno, jer bi u tom slučaju bilo čudovište koje je iskliznulo iz tračnica života. Kažem da lijepo uvijek sadrži malo bizarnosti, bizarnosti naivne, ne tražene, nego nesvjesne i da ga ta bizarnost i čini izuzetno*

lijepim. Preokrenite sada ovu tezu i potrudite se da shvatite banalno lijepo...
(Matoš, 1977: 14.).

Iako mnogi Frana Mažuranića smatraju začetnikom hrvatske pjesme u prozi, Mažuranić je ipak krenuo na svoje putovanje života. Kao što smo saznali, bio je buntovan i pustolov. Putovao je, a pritom učio i skupljao znanja o različitim običajima, kulturama... Nije se libio prikazati međuljudske odnose, stvarao je i oblikovao svoje likove, a putem njih i svoje čitatelje. Bio je vrlo vješt u tome. Stvarao je nešto novo i svoje, ali je u pojedinim elementima vrlo blizak Baudelaireu te Matošu.

Sva su trojica književnika imala svoj prepoznatljivi stil, no koristili su i slične elemente, motive, simbole. Ostavili su snažan dojam na svoju književnost, narod, kulturu i tradiciju. Vidjeli su ono što nitko drugi nije. Vidjeli su stvaran život. Nisu se libili iskazati svoje emocije kakve god one bile. To je jedan od glavnih segmenata po čemu ih svi pamtimo.

U svakom slučaju, trojica su književnika zadužila umjetnost i budućnost. Tijekom vremena, njihove su riječi dobile dodatnu snagu i moć djelovanja u čemu se i krije njihova prava veličina, ali i poruka čitavom čovječanstvu.

10. SAŽETAK

Ovaj je rad nastao na temelju proučavanja lirskih proznih tekstova u opusima Charlesa Baudelairea, Antuna Gustava Matoša i Frana Mažuranića te analize literature u kojoj su objedinjeni podaci o načinu pisanja autora o kojima se u radu govorilo, njihova povezanost te temeljne značajke koje ih svrstavaju u korpuse hrvatske, europske, i svjetske književnosti. Rad započinje izdvajanjem pjesme u prozi kao književne vrste karakteristične za razdoblje moderne, a nastavlja se analizom stvaralaštva Charlesa Baudelairea te njegove zbirke pjesama u prozi *Spleen Pariza*. U nastavku se analizira stvaralaštvo i djela u prozi dvojice hrvatskih modernih autora: Antuna Gustava Matoša i Frana Mažuranića koji je svoje crtice objedinio u zbirci *Lišće*. Naposljetku je istaknuta poveznica trojice autora koji su imali veliki utjecaj u književnosti: Charles Baudelaire na svjetsku i europsku književnost te na stvaralaštvo Antuna Gustava Matoša, a Matoš i Mažuranić na hrvatsku književnost.

KLJUČNE RIJEČI: Antun Gustav Matoš, Charles Baudelaire, crtica, Fran Mažuranić, moderna, motiv, poezija u prozi, *spleen*.

NASLOV RADA NA ENGLESKOM JEZIKU

Prose work of Charles Baudelaire, Antun Gustav Matoš and Fran Mažuranić

ABSTRACT

This work was created after studying and analyzing the literature where we found some facts and learned about writing style of authors which we have mentioned, also we found some connection links between them as a proof of their importance in the European, Croatian and worlds literature. One of the basic elements of this work is creation of Charles Baudelaire, *Spleen of Paris*. There is also creation from Antun Gustav Matoš, and Fran Mažuranić with his corpus *Lišće*. At the end we mentioned their connection and influence: Charles Baudelaire's influence on the worlds and European literature, Matoš's and Mažuranić's influence on the Croatian literature.

KEY WORDS: Prose poetry, (poetry in the prose), *spleen*, motive, flash fiction, Charles Baudelaire, Antun Gustav Matoš, Fran Mažuranić.

11. IZVORI

Baudelaire, C.; *Spleen Pariza*, Matica hrvatska, Zagreb, 1964.

Baudelaire, C.; *Spleen Pariza, Male pjesme u prozi*, Znanje, Zagreb, 1982.

Matoš, A. G., *Izabrana djela*, Školska knjiga, Zagreb, 1977.

Matoš, A. G., *Izabrane pjesme*, Matica hrvatska, Zagreb, 1996.

Matoš, A. G., *Pjesme, pripovijesti, putopisi*, Riječ, Vinkovci, 1997.

Mažuranić, F., *Lišće*, ABC naklada, Zagreb, 2005.

Naša ljubavnica tlapnja – Antologija hrvatskih pjesama u prozi, Mrkonjić, Z., Pejaković, H., Škunca, A., Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1992.

12. LITERATURA

Benčić Rimay, T., *Predgovor u: Lude i mudre djevice: Antologija pjesama u prozi od Ujevića do naših dana*, Litteris, Zagreb, 2008.

Frangeš, I., *Antun Gustav Matoš u: Matoš, A. G., Izabrane pjesme*, Matica hrvatska, Zagreb, 1996.

Košutić-Brozović, N., *Čitanka iz stranih književnosti 2*, Školska knjiga, Zagreb, 2006.

Kušan, V., *Pogovor, u: Baudelaire, C., Spleen Pariza, Male pjesme u prozi*, Znanje, Zagreb, 1982.

Leksikon hrvatske književnosti – djela, uredila: Detoni-Dujmić, D., Školska knjiga, Zagreb, 2008.

Leksikon hrvatskih pisaca, uredili: Fališevac, D., Nemeč, K., Novaković, D., Školska knjiga, Zagreb, 2000.

Oraić, D., *Europsko i nacionalno u djelu A. G. Matoša*, u zborniku: *Hrvatska književnost u europskom kontekstu*. Ur. A. Flaker i K. Pranjić, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1978., 435-450.

Pejaković, H., *Predgovor u: Naša ljubavnica tlapnja – Antologija hrvatskih pjesama u prozi*, Mrkonjić, Z., Pejaković, H., Škunca, A., Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1992.

Plejić, I., *Predgovor u: Pjesme, pripovijesti, putopisi*, Antun Gustav Matoš, Riječ, Vinkovci, 1997.

Solar, M., *Povijest svjetske književnosti*, Golden marketing, Zagreb, 2003.

MREŽNE STRANICE:

<http://www.enciklopedija.hr/>, posjećeno dana: 25. 8. 2017.

Tomić, J., *Baudelaire i A. G. Matoš*, *Filologija* 2, 175-188, preuzeto s: www.hrcak.srce.hr, posjećeno dana: 21. 8. 2017. <http://hrcak.srce.hr/165288>